

te verrichten.¹⁴).

In het Centraal Blad van 24 juni 1887 wordt het bericht, dat de vereniging zou worden opgeheven, tegengesproken. Op de vergadering van de bestuurders van de Portugese gemeente te Amsterdam op 20 februari 1889 wordt een brief van M.P. de la Bella voorgelezen, waarin wordt bericht dat 'Beth Tephilla' op 1 januari 1889 is ontbonden en dat de geleende wetsrol wordt teruggezonden¹⁵). De begraafplaats van de gebroederschap op Crooswijk ging op de opheffingsdatum over naar de Nederlands-Israëlietische gemeente. Hiermee viel het doek voor de enige Portugese gebrā of chewre die Rotterdam heeft gekend.

AGOEDATH ACHIEM

De pogroms in Rusland hebben in het laatste kwart van de 19de eeuw een vluchtelingenstroom op gang gebracht, waarvan we in Rotterdam en Amsterdam de sporen terugvinden in het ontstaan van Oostjoodse chewres. Niet alleen de herkomst speelde een rol in de vorming van eigen verenigingen, maar ook de omgangstaal, het Oostjiddisch, en de andere minhagiem of riten bij de diensten. Onder de Oostjoden is vrij veel kennis van de talmud of overlevering en hun godsdienstpraktijk is meer op de warme beleving dan op koel-verstandelijke benadering gericht. Wie een Oostjoodse dienst bijwoont ziet dat velen daar met ziel én lichaam meebidden. De verschillen in religieuze en culturele achtergrond leidden er toe dat de Oostjoden zich niet thuisvoelden in de ingetogen Asjkenazische diensten die eeuwenlang door de Nederlandse cultuur waren beïnvloed en daardoor een vormelijke indruk maakten. Het vroeger gebruikte Westjiddisch was door de verbodsbepalingen in de 19de eeuw in Nederland vrijwel verdwenen.

Een groep Poolse en Russische joden heeft op de hoge feestdagen in 1889 eigen diensten gehouden met een kort tevoren verworven eigen wetsrol in een afzonderlijk bidlokaal, volgens de Israëlietische Nieuwsbode van 9 oktober 1889. Het bericht spreekt van een vereniging, maar noemt naam noch adres. Mogelijk is hier de kiem gelegd voor de vereniging 'Agoedath', ook gespeld: 'Agoedas Achiem'. In het Adressenboek van 'Joodsch Gemeentebelang' te Rotterdam uit 1924 staat een advertentie van 'Agoedas Achiem', waarin als oprichtingsdatum 15 september 1894 wordt genoemd. In 1928 zegt een van de sprekers bij de inwijding van de nieuwe sjoel dat de 'Brüderverein' 31 jaar geleden is opgericht. Andere bronnen spreken van 1895 en omstreeks 1900, maar wij